

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ชาวไทมาจากไหน ? เป็นคำถามที่ดึงดูดใจนักวิชาการทั้งชาวไทย ชาวตะวันตก และชาวจีนรุ่นแล้วรุ่นเล่าเข้าไปศึกษาค้นคว้า ตั้งแต่หมอดอดด์ (William Clifton Dodd) เสนอทัศนะที่ว่าชาวไทมาจากเทือกเขาอัลไต ทางตอนเหนือของประเศจีน ก็ได้รับการโต้ตอบจากนักวิชาการจีน อย่างไรก็ตาม การโต้ตอบดังกล่าวยังคงดำเนินในขอบข่ายของวิชาการ ในช่วงทศวรรษ 1950 ถึงทศวรรษ 1960 ทศวรรษการอพยพลี้ภัยของชาวไทได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงในประเทศจีน แต่การวิพากษ์วิจารณ์ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองแฝงอยู่ เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 ผลการวิจัยของนักวิชาการจีนบางคนแสดงว่า บรรพบุรุษของชาวไทอพยพมาจากแถบมณฑลชานตง เวลาล่วงผ่านไป 70 ปี เหมือนกับว่าคำตอบได้หวนกลับไปสู่ทางเดิม คือจีนตอนเหนือเช่นกัน เพียงแต่เทือกเขาอัลไตกับชานตงนั้นห่างกันเป็นพัน ๆ กิโลเมตร แต่โดยเนื้อแท้แล้ว สองทัศนะนี้มีมุมมองที่แตกต่างกันมาก

เมื่อ 70 ปีก่อน นักวิชาการจีนกลุ่มหนึ่ง พยายามศึกษาสังคมไทและวัฒนธรรมไทในจีนด้วยความยุติธรรมและเสมอภาค เป็นกระบวนการค้นคว้าที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากแนวคิดดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นชาตินิยมหรืออันทานิยม (Han chauvinism) หลังทศวรรษ 1950 จีนยึดอุดมการณ์ทางการเมือง ลัทธิมาร์กซ์กลายเป็นทฤษฎีที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียวในวงวิชาการจีน การศึกษาทางสังคมจึงเต็มไปด้วยการต่อสู้ทางชนชั้น เมื่อจีนเปิดประเทศและติดต่อไปมาหาสู่กับโลกภายนอก ก็เปลี่ยนเป้าหมายการศึกษาจากระบบสังคมนิยมเป็นวัฒนธรรมอีกครั้ง เวลาล่วงผ่านไป 70 ปี เหมือนกับว่า ท่าทีและความสนใจของนักวิชาการจีนหวนกลับไปสู่ทางเดิม แต่ได้มีเอกลักษณ์ของตนมากขึ้น

ภายในระยะเวลา 70 ปี การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร มีบริบททางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวงวิชาการเป็นเช่นไร ให้อะไรบ้าง ในทุกวันนี้ ไทศึกษา กำลังกลายเป็นสาขาวิชาที่มีความสำคัญยิ่ง ในเมื่อผลงานของนักวิชาการจีนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของไทศึกษาในระดับสากล ตลอด 70 ปีที่ผ่านมา นักวิชาการจีนได้มีทัศนะและผลงานอย่างไรบ้าง จึงเป็นคำตอบที่งานศึกษาชิ้นนี้มุ่งแสวงหา

กลุ่มชนชาติพันธุ์ไท เป็นชนชาติที่มีประชากรมาก มีประวัติยาวนาน วัฒนธรรมไทมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมจีน ไทย ลาว อินเดียและพม่า จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ชาวจีนได้รู้จักชาวไทมานานแล้ว ตั้งแต่จีนฉือ (ฟั่นทอง) หมางหมาน ไป้อี (เสี่ยวขาว) ไป้อี ที่ปรากฏในพงศาวดารราชวงศ์ต่าง ๆ และบันทึกของเอกชน แต่จะเน้นระบอบบรรณาการ หรือมีแนวคิดที่ถ่าเอียง คือมองสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเป็นอนารยชน หาเป็นการศึกษาเชิงวิชาการไม่

การศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไทอย่างเป็นระบบเริ่มต้นที่งานศึกษาของนักวิชาการตะวันตกในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นยุคที่มหาอำนาจตะวันตกมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ในโลกตะวันออก นักเดินทาง ข้าราชการ หมอสอนศาสนาและนักวิชาการเมื่ออาชีพได้มีการศึกษาภาคสนามอย่างใกล้ชิดและกว้างขวาง ได้พบว่ามีกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไท มีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน กระจายอยู่ในบริเวณอันกว้างใหญ่ ซึ่งครอบคลุมไทย ลาว ส่วนหนึ่งของพม่า อินเดีย และจีนตอนใต้ นี่เป็นจุดเริ่มต้นของไทศึกษา

สำหรับวงวิชาการจีน การศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไทเริ่มต้นตั้งแต่ทศวรรษ 1930 แต่ “ไทศึกษา” ยังไม่ใช่ชื่อที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ศาสตราจารย์หวงฮู่ยฺคุน จากสถาบันชนชาติส่วนน้อยยูหนาน เคยให้คำนิยามเป้าหมายของไทศึกษาว่า “ไท” หรือ “วัฒนธรรมไท” เป็นคำนิยามอันเกิดมาจากการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ กลุ่มชนไทไม่ว่าเรียกตนเองหรือถูกเรียกด้วยชื่อใดก็ตาม ก็ถือว่ามีต้นตระกูลเดียวกัน มีลักษณะทางภาษาและวัฒนธรรมแบบเดียวกัน ทั้ง ๆ ที่อยู่กระจ่ายกันตามพื้นที่ต่าง ๆ ต่างสัญชาติ ต่างสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ถือเป็นชนชาติที่สังกัดประเทศต่าง ๆ แต่ก็ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ตรีระ ภาษาและวัฒนธรรม ในเอกสารจีนสมัยโบราณ ได้บันทึกถึงชนเผ่าเยว่ ฉาน ฟั่นทอง ไป้อี สยาม ลาว เป็นต้น ในปัจจุบันมีกลุ่มชนที่เรียกตนว่าไทย ไท (ไต) ฉาน ลาว อาศัยอยู่ตามภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเอเชีย และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอนุทวีป กลุ่มชนเหล่านี้ล้วนเป็นตระกูลชาติไท เป็นเป้าหมายของไทศึกษา¹ แต่นี่เป็นทัศนะที่ใช้ในระดับการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศมากกว่าเป็นการชี้แนะทางปฏิบัติสำหรับไทศึกษาในจีน โดยทั่วไป การศึกษาเกี่ยวกับคนไทในประเทศจีน มักจะถูกมองว่าเป็นองค์ประกอบของการศึกษาชนชาติส่วนน้อยทั่วทั้งประเทศ ซึ่งสร้างอยู่บนพื้นฐานของการวิจัยทางประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือชาติพันธุ์วิทยา หรือ ตามนักวิชาการกลุ่มหนึ่งเรียกว่ามานุษยวิทยาเชิงวัฒนธรรม (cultural anthropology) ในวงวิชาการจีน กลุ่มชนที่เรียกว่าเป็นไทนั้นถ้าแยกตามภาษาจะหมายถึงชาติไทที่อยู่ในสาขาข้วง-ไต ตระกูล

¹ หวงฮู่ยฺคุน, “ว่าด้วยไทศึกษา”, จากชาวเยว่สู่ชาวไท (คุนหมิง: ชนชาติยูหนาน, 1992), หน้า 129-130

จ้วง-ต้ง มี 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน ได้แก่ ไทลื้อที่สิบสองพันนา ไทเหนือที่ได้คง ไทพ่องที่กึ่งม้า ล้านช้าง² และเมืองมว และไทหย่าที่จีนผิง³ อย่างไรก็ตาม การแบ่งกลุ่มดังกล่าวเป็นการแบ่งแยกตามลักษณะทางภาษา ส่วนนักวิชาการจีนต้องการเน้นลักษณะร่วมของคนไททุกกลุ่ม ในงานเขียนจึงเรียกรวมกันว่า ไท ถ้าต้องการแยกกันวิเคราะห์ ก็จะใส่ชื่อสถานที่กำกับไว้ เช่น ไทสิบสองพันนา ไทกึ่งม้า เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว เมื่อเทียบกับทัศนะของศาสตราจารย์หวงฮู่ยฺฉุน ยังมีทัศนะเกี่ยวกับขอบเขตไทศึกษาในนัยกว้างและนัยที่เจาะลึกลงไป นัยกว้างนั้นเห็นว่าจ้วง-ต้งศึกษาในจีนโดยเนื้อหาและขอบเขตการวิจัยแล้ว จะตรงกับไทศึกษาในระดับสากล ครอบคลุมจ้วง-ต้งรวมถึงชนชาติส่วนน้อยหลายชนชาติในจีน เวียดนาม ลาว ไทย และพม่า⁴ เฉพาะในจีน มีสามสาขาใหญ่ คือสาขาจ้วง-ไต ประกอบด้วย จ้วง ภู่อิไท ในมณฑลกว่างสี กุ้ยโจวและยูนนาน สาขาดั่ง-ลู่ ประกอบด้วย ดั่ง มู่เหล่า ลู่ย เหมานั่น และกลุ่มหนึ่งของเข้าในมณฑลกุ้ยโจว กวางสี และหูหนาน สาขาสลัว ในเกาะไหหลำ⁵ ส่วนอาจารย์ เจีย แยนจง หรือ ยรรยง จิระนคร จีว่า การศึกษาเกี่ยวกับไทลื้อสิบสองพันนา ได้รับความสำคัญมากที่สุด เกือบจะกลายเป็นสิบสองพันนาคดีไปแล้ว⁶ ซึ่งอาจมองว่าเป็นการกำหนดขอบเขตที่เจาะลึกลงไปเมื่อเทียบกับอีกสองทัศนะ

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาสถานภาพไทศึกษาในจีนแล้วจะพบว่า ไทศึกษา (หรือไตศึกษา) ในวงวิชาการจีนหมายถึงการศึกษาที่เกี่ยวกับคนไทลื้อกลุ่มที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ลีกลุ่มนี้ต่างก็เรียกตนเองว่าไต (ไท) ไม่ได้รวมถึงกลุ่มจ้วงหรือกลุ่มอื่นในสาขาจ้วง-ต้ง โดยมองว่าเป็นคนละชนชาติกับชนชาติไท

² ล้านช้างในที่นี้หมายถึงอาณาเขตล้านช้างที่ตั้งอยู่ในยูนนานตะวันตกเฉียงใต้ โดยมีตำบลเมืองคำเป็นศูนย์กลางการปกครอง ส่วนแม่น้ำโขงตอนบน ทางจีนเรียกตามภาษาไทว่าแม่น้ำล้านช้าง คำว่า “ล้านช้าง” ยังเคยใช้เรียกอาณาจักรลาวในสมัยโบราณ เอกสารโบราณทางจีนออกเสียงว่า “หนันจิ้ง”

³ คณะบรรณาธิการสารานุกรมฉือไห่, *สารานุกรมฉือไห่* (เซี่ยงไฮ้: พงนา-สารานุกรม, 1996), หน้า 292

⁴ หวังเจี้ยนหมินและคณะ, *ประวัติศาสตร์พันธุวิทยาในจีน ภาค 2*, (คุนหมิง: การศึกษาชุนนาน, 1998), หน้า 397-398

⁵ คณะบรรณาธิการสารานุกรมฉือไห่, *สารานุกรมฉือไห่*, หน้า 1120

⁶ เจียแยนจง, “สถานภาพการศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อของวงวิชาการจีน”, *การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2538), หน้า 106

เวลา 70 ปีแห่งการศึกษาเกี่ยวกับคนไทยของนักวิชาการจีนทำให้ไทศึกษากลายเป็นงานวิชาการที่ทรงความสำคัญยิ่ง ได้มีข้อค้นพบและข้อสมมุติฐานเชิงสร้างสรรค์มากมาย แต่เนื่องด้วยจีนเคยปิดประเทศเป็นเวลา 30 ปี และเนื่องด้วยอุปสรรคทางด้านภาษา (นักวิชาการจีนส่วนใหญ่จะเสนอผลงานเป็นภาษาจีนเท่านั้น) ทำให้ผลงานของนักวิชาการจีนไม่เป็นที่รู้จักกันในวงวิชาการไทยและต่างประเทศ มีผลงานเพียงส่วนน้อยมากที่ได้แปลเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ไม่อาจสะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมของไทศึกษาในจีนได้ งานศึกษาชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะศึกษากระบวนการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับไทศึกษาในจีน โดยสะท้อนให้เห็นถึงภาพของพัฒนาการ

งานศึกษาชิ้นนี้เป็นความพยายามที่จะมองในฐานะ “คนนอก”⁷ เพื่อที่จะสรุปผลงานไทศึกษาของฝ่ายจีน ทั้งประสบการณ์และบทเรียนที่ได้มา เป็นการประมวลองค์ความรู้และวิเคราะห์บริบทของไทศึกษาของจีนในแต่ละช่วง เพื่อนำมาเผยแพร่ต่อวงวิชาการไทย

1.2 สรุปสาระสำคัญจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 เอกสารภาษาจีน

งานศึกษาชิ้นนี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการศึกษาเอกสาร ซึ่งประกอบด้วยเอกสารประเภทใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

1. เอกสารจีนโบราณ

เนื่องจากจีนมีเอกสารทางประวัติศาสตร์มากมายมหาศาล ในนั้นมีบันทึกเกี่ยวกับชนชาติไทซึ่งเป็นเอกสารที่มีค่ายิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ชนชาติไท โดยเฉพาะสมัยก่อนประวัติศาสตร์ไท เพราะนอกจากบันทึกภาษาจีนแล้ว แทบไม่มีเอกสารจากแหล่งอื่นอีกที่สามารถย้อนประวัติชนชาติไทกลับไปในอดีตเมื่อสองพันกว่าปีก่อนได้ เอกสารเหล่านี้ประกอบด้วย

ก. พงสาวดารและจดหมายเหตุราชวงศ์ต่าง ๆ

หนังสือประเภทนี้ที่สำคัญที่สุดได้แก่

พงสาวดาร 25 ชุด เป็นพงสาวดารที่บันทึกอย่างต่อเนื่องตลอดหลายพันปีที่ผ่านมา บันทึกถึงสภาพของชนชาติส่วนน้อยในเขตชายแดนและสภาพของต่างประเทศที่ติดต่อกับจีน

⁷ ม.ร.ว.รจนา อาภากร, “สถานภาพของความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มไทลื้อในปัจจุบัน”, การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท, หน้า 34

ซึ่งสื่อส่วนที่เกี่ยวกับเวียดนาม พม่า ไทย ลาว เป็นเอกสารสำคัญที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ข. บันทึกเอกชน

หมานซู (หยุนหนันจื้อ)

บันทึกเรื่องตาสี (ต้าหลี่สิงจี้)

บันทึกเรื่องยูนนาน โดยสังเขป (หยุนหนันจื้อเลี่ย)

ประวัติยูนนาน (เตียนสื่อ)

ในเอกสารทั้งสองประเภทนี้ ข้อมูลที่เกี่ยวกับชนชาติไทกระจัดกระจาย และไม่ค่อยละเอียด ในระหว่างการพิมพ์เผยแพร่ มักมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น หรือข้อความบางตอนสูญหายไป อีกทั้งวิวัฒนาการของภาษา ทำให้การตีความและการวิจัยโดยใช้เอกสารเหล่านี้เกิดความสับสน รัฐบาลจีนได้รวบรวมผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์และชนชาติส่วนน้อยทำการชำระใหม่ เช่น แก้ข้อผิดพลาดของผู้จัดพิมพ์ในอดีต อาศัยความรู้หรือข้อค้นพบใหม่ทางวิชาการ จัดทำคำอธิบายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การเข้าใจ หรือรวบรวมข้อมูลที่กระจัดกระจายตามหนังสือต่าง ๆ ไว้ในเล่มเดียว ทำให้นักวิชาการมีเอกสารที่สามารถค้นหาและอ้างอิงได้สะดวกมาใช้

2. เอกสารภาษาไทยที่ถอดเป็นภาษาจีน

นักวิชาการชาวไทยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการใช้เอกสารไทย ซึ่งได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือจากเอกสารภาษาจีน รัฐบาลจีนได้สนับสนุนให้สถาบันวิจัยชนชาติส่วนน้อยแปลเอกสารชิ้นสำคัญเป็นภาษาจีน งานส่วนนี้ดำเนินการจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากจำนวนพิมพ์น้อยมาก ความช่วยเหลือจากรัฐบาลจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่ปัจจุบันนี้ จีนปฏิรูประบอบเศรษฐกิจให้เป็นตลาดเสรีมากขึ้น การจัดพิมพ์หนังสือวิชาการแบบนี้จึงมีอุปสรรคมาก อนึ่ง จำนวนแปล โดยเฉพาะการถอดเสียงจากไทเป็นจีนกลางนั้นยังค่อนข้างมีปัญหา คือเพี้ยนไปจากเสียงเดิมมาก วรรณคดีไทที่แปลเป็นภาษาจีนกลางนั้นยังขาดการจัดกลาทางสำนวนภาษา ทำให้สูญเสียคุณค่าทางวรรณคดี ทั้งนี้เป็นปัญหาเทคนิคที่ผู้เชี่ยวชาญและนักแปลต้องคิดแก้ไขปรับปรุง

3. หนังสือเล่มและบทความทางด้านไทศึกษา

เอกสารส่วนนี้เป็นหัวใจสำคัญของงานศึกษาชิ้นนี้ และมีจำนวนมากที่สุด เนื่องจากพัฒนาการไทศึกษาในแต่ละช่วงต่างมีเอกลักษณ์ของตน บริบททางการเมืองก็แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง งานเขียนในแต่ละช่วงจึงมีลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้นมีความจำเป็นที่จะวิเคราะห์โดยแบ่งตามยุคสมัย เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะพิเศษของผลงานในแต่ละช่วง การแบ่งช่วงพัฒนาการไทศึกษาและงานวิจัยเป็นดังนี้

ก. ทศวรรษ 1930-ปี 1949

ช่วงนี้เป็นช่วงบุกเบิกและสร้างพื้นฐานของไทศึกษาในจีน ปี 1933 สำนักพิมพ์ซังอู๋ได้จัดพิมพ์หนังสือ *เซอหลี่* ของหลี่ฟูอิ ซึ่งเป็นหนังสือเล่มแรกที่บันทึกสภาพสังคมไทสิบสองพันนาอย่างละเอียด ปี 1947 หลี่ฟูอิได้แปลเรียบเรียง หนังสือพื้นเมืองลื้อ และ *สอบศักราชและลำดับเจ้าแสนหวีเซอหลี่* หนังสือสองเล่มนี้จัดพิมพ์โดยกองวิจัยวัฒนธรรมตะวันตกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยยูนนาน หลี่ฟูอิ เป็นคนแรกที่แปลเอกสารภาษาไทลื้อเป็นภาษาจีนกลาง เจียงอิงเหลียง นักวิชาการไทศึกษาที่มีชื่อเสียงได้เข้าไปสำรวจชาวไทในยูนนานตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1930 ได้เขียนหนังสือขึ้นมาสองเล่ม หนึ่งในนั้นคือ *สังคมและเศรษฐกิจชนชาติไป๋อี่* ซึ่งต่อมากลายเป็นแหล่งข้อมูลในการเรียบเรียง *ประวัติศาสตร์ชาติไท* เจินอันเจิง นักประวัติศาสตร์เข้าไปในเขตเซอหลี่ในปี 1940 ได้สำรวจ 66 หมู่บ้านไท ได้เรียบเรียงเป็นรายงานภาษาอังกฤษ ฉบับภาษาจีนได้จัดพิมพ์เมื่อปี 1984 โดยใช้ชื่อ *ระบอบที่ดินสิบสองพันนาก่อนการปลดแอก*

ปัญหานำนเข้าเป็นปัญหาอีกประการหนึ่ง ที่นักวิชาการจีนมีผลงานเสนอออกมา มาก เช่น *สอบอุหมานและไป๋หมานแห่งราชวงศ์ถัง* ของหลิงจุนเจิง (1938) นำนเข้าเป็นอาณาจักรไทหรือไม่ ของ ฟางกั๋วหยู (1939) นำนเข้าไม่ใช่อาณาจักรไทโบราณ ของสวีหยุนเฉียว (1947) เป็นการโต้ตอบทัศนะที่ว่านำนเข้าเป็นอาณาจักรของคนไท

ข. ปี 1949-ปี 1978

จีนเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นประเทศสังคมนิยม เมื่อระบอบการปกครองเปลี่ยนไป วงวิชาการก็ต้องปรับปรุงวิธีการวิจัยให้สอดคล้องกับระบอบการเมือง และทัศนะของรัฐ

ต้นทศวรรษ 1950 การปฏิรูปสังคมนิยมได้ดำเนินการแล้วในเขตชนชาติส่วนน้อยบางพื้นที่ เพื่อขยายงานส่วนนี้ พรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องการข้อมูลที่ใหม่และละเอียดมากขึ้น เพื่อศึกษาปัญหาการพัฒนาจากสังคมดั้งเดิมเข้าสู่ระบอบสังคมนิยม กลางทศวรรษ 1950 ทางทางได้กำหนดให้จัดการสำรวจสังคมและประวัติศาสตร์ชนชาติส่วนน้อย โดยแบ่งเป็นมองโกเลียใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จีนเกียง กวางตุ้ง-กวางสี เสฉวน ยูนนาน กุ้ยโจว ทิเบต 8 ภาค ไทเป็น 1 ใน 20 ชนชาติที่ได้รับการคัดเลือก คณะการสำรวจชนชาติไทจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 1954 โดยการร่วมมือจากสมาคมเขตชายแดนมณฑลยูนนาน คอมมิวนิสต์จีน สมาคมกิจการชนชาติส่วนน้อยยูนนาน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการมณฑลยูนนาน คณะกรรมการเขตซือเหมา และคณะกรรมการกิจการสิบสองพันนา จัดส่งเจ้าหน้าที่ 70 กว่าคน เป็นคณะสำรวจ หม่าเย่าและเมี่ยวหลวนเหอ (นักวิชาการด้านไทศึกษาและชาติพันธุ์วิทยา) ร่างต้นฉบับแผนการสำรวจ หลังจากจัดการอบรมระยะสั้น ๆ แล้ว ก็แบ่งเป็นทีมงานกลุ่มย่อย ได้สำรวจ 20,992 คร้ว

เรือน ประชากร 109,888 คน ตามหมู่บ้านไท 662 หมู่บ้าน จากเมือง 28 เมือง 11 พันนา การสำรวจครั้งนี้กินเวลา 8 เดือน ได้เรียบเรียงเป็นรายงานการสำรวจที่จัดเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหาและหมู่บ้าน เมือง และพันนา ซึ่งมีความยาวถึง 3 ล้านคำ (รวมบทแปลของเอกสารภาษาไทยบางส่วน) ปี 1956 ได้จัดพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของ รายงานผลการสำรวจประวัติศาสตร์และสังคมชนชาติส่วนน้อย โดยสำนักงานกิจการชนชาติ สภาผู้แทนราษฎรแห่งชาติ แต่เป็นเอกสารที่พิมพ์และเผยแพร่ภายใน ปี 1982-1988 ได้รวบรวม รายงานการสำรวจประวัติศาสตร์และสังคมไท สิบสองพันนา เล่มที่ 2-10 รวม 9 เล่ม

ก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรมในปี 1966 ความสนใจของนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องชนชาติไทยอยู่ที่ระบอบการปกครองของสังคมไท เป็นเพราะเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสังคมนิยม บทความที่สำคัญ เช่น ราชวงศ์โจวตะวันตกในมุมมองของสิบสองพันนา ของหม่าเช่าและเมี่ยวหลวนเหอ (1963) ระบอบกรรมสิทธิ์ที่ดินแบบเจ้าศักดินาและคอมมูนของชาติไทก่อนการปลดแอก แต่งโดย ช่งตู้หว่า (1963) เป็นต้น

ปัญหานานเข้ายังคงเป็นหัวข้อที่นักวิชาการจีนทุ่มเทศึกษามาก หลักฐานใหม่ว่าด้วยผู้ปกครองน่านเจ้าเป็นตระกูลเหมิงแห่งชนชาติอี้ ของ หลิวเหยียน (1954) น่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรไท ของเจียงอิงเหลียง (1959) องค์ประกอบทางชนชาติในอาณาจักรน่านเจ้าและระบอบทาส ของหม่าฉิงโซ่ว (1962) เป็นต้น

งานศึกษาทั้งหมดต้องหยุดลงตั้งแต่ก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นเมื่อปี 1966 แม้แก๊งสี่คนถูกโค่นลงตั้งแต่ปี 1976 แต่งานวิชาการยังไม่ได้ฟื้นฟู นักวิชาการยังต้องคอยดูท่าทีของรัฐบาล จนกระทั่งปี 1979

ในช่วงนี้ ทั้ง ๆ ที่มีงานวิจัยออกมามากมาย แต่ต้องมีการพิจารณาคุณค่าทางวิชาการ เพราะช่วงนี้เป็นช่วงที่อุดมการณ์ทางการเมืองมีความเฟื่องฟู และเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของงานวิชาการ คืองานวิชาการทุกชิ้นต้องสอดคล้องกับอุดมการณ์หรือความต้องการทางการเมือง ไม่เช่นนั้นจะไม่มีโอกาสได้รับการพิมพ์เผยแพร่ แนวความคิดที่ยึดถือได้เพียงแนวเดียวก็คือลัทธิวัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์ (historical materialism) หนังสือ ประวัติชนชาติไท ของเจียงอิงเหลียง ที่จริงได้เรียบเรียงจบหลายบทตั้งแต่ทศวรรษ 1950 แต่งานวิจัยทั้งหมดต้องชะงักลงเนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาที่ผู้เขียนใช้ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในยุคนั้น ผลงานไทศึกษาชิ้นสำคัญชิ้นนี้จึงไม่มีโอกาสเรียบเรียงต่อไปและจัดพิมพ์จนกระทั่งถึงปี 1984

ค. ปี1979-ปลายทศวรรษ 1980

หลังจากจีนเริ่มเข้าสู่ยุคปฏิรูปและดำเนินนโยบายเปิดประเทศ ไทศึกษาในจีนถือว่าเข้าสู่ยุคใหม่ ต้นทศวรรษ 1980 มีการเปิดสอนสาขามานุษยวิทยา สังคมวิทยา ชาติพันธุ์วิทยาอีกครั้งในมหาวิทยาลัย ในจีน ได้มีการจัดตั้งสมาคมชาติพันธุ์วิทยาแห่งประเทศไทย ไทศึกษาเริ่มฟื้นฟู ดันฉบับเก่าของนักวิชาการจีนที่จัดพิมพ์ไม่ได้เนื่องจากเหตุผลทางการเมืองนั้น ก็มีโอกาสพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม หนังสือชุดที่เกี่ยวข้องกับชนชาติส่วนน้อยก็ได้จัดพิมพ์ตามลำดับ

ในช่วงนี้ผลงานดีเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ออกมามาก โดยเฉพาะบทความต่าง ๆ แต่งานวิจัยที่สมบูรณ์และสำคัญที่สุดได้แก่หนังสือ *ประวัติศาสตร์ไทลื้อฉบับสังเขป* โดยหวงยู่คุน ,เฉาเจิงจาง และคณะ (1986) กับ *ประวัติศาสตร์ไท* ของศาสตราจารย์ เจียงอิงเหลียง (1984) จากหนังสือสองเล่มนี้ผู้อ่านสามารถเข้าใจพัฒนาการของชนชาติไทตั้งแต่สมัยโบราณจนยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ ผลงานที่มีอิทธิพลในไทย ยังมีเรื่อง *การศึกษาการกำเนิดชาติไท* (1990) ของเงินหลวี่ฟั่น ซึ่งเป็นผลงานที่วิพากษ์วิจารณ์ทัศนะการอพยพลงใต้ของชาวไทยอย่างรุนแรง

ผลงานไทศึกษาอีกด้านหนึ่งก็คือการศึกษาระบบสังคม เช่น *การศึกษาเปรียบเทียบระบบนาตาหมากรุกราชวงศ์โจวตะวันตกและนาปันส่วนสิบสองพันนา* ของหม่าเย่าและเมี่ยวหลวนเหอ (1989) ผลงานชิ้นนี้ขยายมาจากบทความเรื่อง *ราชวงศ์โจวตะวันตกในมุมมองของสิบสองพันนา* ด้านวิวัฒนาการของสังคมมี *ระบบทาสกสิกรรมและการสมรสตามความเชื่อทางศาสนา* (1986) และ *การศึกษาสังคมชนชาติไท* (1988) ของเฉาเจิงจาง *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทสิบสองพันนา* (1992) ของเกาลี๋ซื่อเป็นหนังสือรวมบทความที่แต่งขึ้นในทศวรรษ 1980 ได้รวบรวมข้อมูลชั้นต้นที่น่าสนใจเกี่ยวกับสังคมไทสิบสองพันนาไว้มากมาย แต่เนื่องจากหัวข้อดังกล่าวมีความจำกัดทางทฤษฎี จึงมีพัฒนาการหรือแนวคิดสร้างสรรค์ไม่มากนัก

ทางด้านวัฒนธรรมศึกษาที่เริ่มมีผลงานเสนอออกมา เช่น *วัฒนธรรมชนชาติไท* (1986) และ *การศึกษาวัฒนธรรมไท* (1988) ของศาสตราจารย์จางกงจิ้น นอกจากนี้ จางกงจิ้นยังจัดพิมพ์ผลงานเป็นภาษาไทย *ชนชาติไทยในจีน* (2531)

ในช่วงนี้ จีนเริ่มมีการแลกเปลี่ยนทางวิชาการกับต่างประเทศ นักวิชาการท้องถิ่นเริ่มแสดงบทบาทในวงการไทศึกษา แต่ในช่วงแรก ส่วนใหญ่ยังคงถูกจำกัดในด้านการปริวรรต ด้านภาษาและวรรณกรรม

ง. ทศวรรษ 1990

สงครามเย็นสิ้นสุดลงด้วยการสลายตัวของสหภาพโซเวียต และการเปลี่ยนแปลงที่ยุโรปตะวันออก โลกเริ่มเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีทางด้านข้อมูลข่าวสารได้มีการพัฒนามานานใหญ่ เนื่องด้วยทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน การเมืองของประเทศจีนเปิดกว้างขึ้นและเป็นเสรีมากขึ้น ยังผลให้วงวิชาการจีนขยายการแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศ โดยเฉพาะทางด้านไทศึกษา เช่น จัดคณะนักวิชาการมาเยือนไทย เข้าร่วมหรือจัดการประชุมสัมมนาระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกัน สถาบันวิจัย องค์การต่างประเทศ และมูลนิธิหรือกองทุนต่างประเทศก็ได้แสดงบทบาทต่อวงการไทศึกษาในจีน

ช่วงนี้เป็นช่วงเวลาไทศึกษาในจีนมีความหลากหลายในด้านแนวความคิด แนวคิดแบบอนุรักษนิยมยังคงมีอิทธิพลอยู่บ้าง ในขณะที่นักวิชาการแนวหน้าที่มีแนวคิดเสรีนิยมเริ่มแสดงบทบาทมากขึ้น เช่น มีคนเขียนหนังสือเกี่ยวกับปัญหาการอพยพของชนชาติส่วนน้อยในจีนตอนใต้ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคมก็ได้รับการทำทลาย การเปิดเสรีและการแสดงออกเช่นนี้เป็นนิมิตหมายที่ดี บ่งบอกว่าไทศึกษาของจีนกำลังพัฒนาด้วยดีตามหลักการของวิชาการเอง ในอนาคต นักวิชาการกลุ่มนี้ กับนักวิชาการท้องถิ่นจะแสดงบทบาทมากยิ่งขึ้น หลังจากถูกจำกัดบทบาทในวงวิชาการมานานปี

ความเปลี่ยนแปลงอันสำคัญที่เกิดขึ้นในผลงานไทศึกษา คือ การศึกษาทางวัฒนธรรมได้กลายเป็นเป้าหมายหลักของชาติพันธุ์ศึกษา งานเขียนชิ้นสำคัญ เช่น จากชาวเยว่สู่ชาวไท ของหวงฮุยคุน (1993) การศึกษาหนังสือพื้นเมืองลื้อ ของจูเต๋อผู่ (1993) พุทธศาสนาเถรวาทกับวัฒนธรรมชนชาติไทของหลิวเอี่ยน (1993) การศึกษาเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชนชาติไท ของจูเต๋อผู่ (1996) วัฒนธรรมข้าวของไทสิบสองปันนา ของกัวเจียจี (1998) การศึกษาระบบชลประทานและการรักษาระบบนิเวศดั้งเดิมของคนไทสิบสองปันนา ของเกาลีซื่อ (1999) รายงานสำรวจการอพยพลงใต้ของชนชาติไท ของหลิวเอี่ยน (1999) เป็นต้น

นักวิชาการจีนที่สามารถเขียนเป็นภาษาไทยนั้นยังมีอิทธิพลที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ต้วนถิเชิง ผู้แต่งหนังสือ พลิกค้นตระกูลไท (2536) และประวัติศาสตร์ไทในสายตาของชาวจีน (2537) เจียนเยนจง เรื่อง ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมสิบสองปันนา (2541) และบทความอีกหลายเรื่องที่จัดพิมพ์ตามวารสารต่าง ๆ

นักวิชาการชาวไทมีส่วนร่วมในไทศึกษาตั้งแต่การสำรวจสังคมชนชาติส่วนน้อย จนถึงทุกวันนี้ งานแปลเอกสารภาษาไทยเป็นจีนนั้นส่วนใหญ่จัดทำโดยนักวิชาการชาวไท ทางด้านภาษาศาสตร์ มีดาวซือซุน (เจ้าหม่อมคำลือ) ทางด้านปรัชญาและวัฒนธรรม เอียนเวินเปียน (อ้าย อุ่นแพง) และ ดาวกั๋วฉิง

งานวิจัยส่วนนี้มีความได้เปรียบทางด้านภาษาและวัฒนธรรม มีคุณค่าที่สื่อให้เห็นถึงค่านิยมของชนพื้นเมือง

1.2.2 เอกสารภาษาไทย

1. บรรณานุกรม เนื่องจากผลงานทางด้านไทศึกษามีมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงมีความจำเป็นที่จัดทำบรรณานุกรมขึ้นมา เพื่อช่วยต่อการศึกษาค้นคว้า ตัวอย่างหนังสือประเภทนี้ยังไม่มากนัก บรรณนิทัศน์ชนชาติไท (ภาษาไทย) ที่จัดทำโดยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2540 ได้รวบรวมรายชื่องานวิจัยมากพอสมควร ทั้งหนังสือเล่ม บทความตามวารสารต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ และรายงานวิชาการ งานวิจัยแต่ละชิ้นมีเรื่องย่อประกอบด้วย

บรรณนิทัศน์ชนชาติไท เล่มนี้ได้รวบรวมงานวิจัยของนักวิชาการจีนที่แปลเป็นภาษาไทยหรือเขียนด้วยภาษาไทยโดยตรงไว้พอสมควร เห็นได้ชัดว่าทั้ง ๆ ที่นักวิชาการและนักแปลทั้งสองประเทศได้ใช้ความพยายามมาหลายปีเพื่อที่จะเผยแพร่ผลงานให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รู้จัก แต่งานวิจัยสำคัญ ๆ ของจีนที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้วยังน้อยมาก ไม่เพียงพอที่จะสื่อให้เห็นถึงภาพรวมหรือพัฒนาการของการศึกษาชนชาติไทในจีน

2. การประเมินสถานภาพไทศึกษา

งานวิจัยประเภทนี้ที่สำคัญ ๆ มี เช่น

ระบบการเมืองการปกครองของชนชาติไท : การประเมินสถานภาพองค์ความรู้เรื่องไทศึกษาของสุภาภรณ์ จันทวานิช และวิมาลา ศิริพงษ์ (2542) ได้ประมวลองค์ความรู้ระบอบการเมืองการปกครองเกี่ยวกับชนชาติไท 5 กลุ่ม ได้แก่ ไทอาหม ไทใหญ่ ไทลื้อ ลาว และไทดำ-ไทขาว จากเอกสารทั้งหมด 78 ชิ้น ซึ่งนักวิชาการตะวันตก นักวิชาการไทยและนักวิชาการท้องถิ่นได้ใช้กรอบแนวคิดและวิธีการทำงานที่ต่างกัน หนังสือเล่มนี้สรุปว่า ชนชาติไททั้ง 5 กลุ่มมีรูปแบบการปกครองเป็นบ้านเมือง พื้นที่ปกครองเรียกว่าเมืองเหมือนกัน ทางด้านโครงสร้างระบอบบริหารของรัฐไท ยกเว้นไทดำ-ไทขาว จะประกอบด้วยผู้ปกครองที่มีสถานะเป็นเจ้า และมีการใช้ขุนนางระดับสูงและสามัญชนกลุ่มหนึ่งดำรงตำแหน่งผู้ปกครองเพื่อคานดุลกันระหว่างผู้ปกครองสองกลุ่มนี้ สังคมรัฐไทแบ่งเป็นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง 2 ชั้นใหญ่ ๆ มีระบบศักดินาแบบดั้งเดิมเป็นแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรที่ดินและกำหนดสิทธิอำนาจและหน้าที่ของคนในสังคม

ข้อเสนอของนักวิจัยสองท่านคือ เสนอให้มีการค้นคว้าในเรื่องว่าด้วยระบบกฎหมายและกฎหมายสำคัญ ระบบการปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมและปฏิสัมพันธ์ต่อระบบการปกครองของไทย ความสัมพันธ์บ้านและเมืองกับศูนย์กลางอำนาจการปกครอง เป็นต้น

การประเมินสถานภาพไทศึกษา : ประวัติศาสตร์ โดย รัตนาพร เศรษฐกุล (2540)

ผู้วิจัยพบว่า งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทมีจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นบทความทั่วไป งานเขียนของนักวิชาการตะวันตกกับนักวิชาการท้องถิ่นมีลักษณะต่างกัน โดยนักวิชาการท้องถิ่นมักมีแรงผลักดันของความรู้ศึกษาตินิยมในการศึกษาและนำเสนอ มีวัตถุประสงค์ที่เน้นการสร้างความรู้ศึกษาตินิยมเพื่อผลทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

ผู้วิจัยเสนอให้มีหัวข้อประวัติศาสตร์รวม ศึกษาถึงพัฒนาการของรัฐไททั้งหมด และชี้ว่าหัวข้อประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทเป็นจุดอ่อนในการวิจัย

งานวิจัยสองชิ้นนี้นอกจากได้รวบรวมเอกสารมากพอสมควรแล้ว ยังมีการจัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ สามารถทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงพัฒนาการของไทศึกษาในระดับหนึ่ง เนื่องจากงานทั้งสองชิ้นนี้เน้นภาพรวมของด้านใดด้านหนึ่งของไทศึกษา ส่วนที่เกี่ยวกับนักวิชาการจีนจึงน้อย

สถานภาพการศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อของวงวิชาการจีน โดย เจีย แยน จอง (2538)

เป็นเอกสารภาษาไทยที่เกี่ยวกับสถานภาพไทศึกษาในจีนที่สมบูรณ์ชิ้นหนึ่ง ผู้เขียนเป็นนักวิชาการที่สถาบันเอเซียอาคเนย์ศึกษา สภาสังคมศาสตร์มณฑลยูนนานมานานปี มีประสบการณ์ภาคสนามที่สิบสองปันนาอย่างล้นเหลือ อาจารย์เจียเห็นว่า การศึกษาของนักวิชาการจีนถูกจำกัดอยู่ในขอบเขตภาษาจีนและภายในประเทศจีน โลกภายนอกจึงรู้จักกันค่อนข้างน้อย จึงเขียนบทความชิ้นนี้ขึ้นมาเพื่อให้วงวิชาการเมืองไทยทำความรู้จักขั้นต้นต่อการศึกษาสิบสองปันนาคดีในจีน

ในบทความชิ้นนี้ ได้บรรยายสรุปถึงสภาพของสถาบันวิชาการที่ศึกษาค้นคว้าเรื่องไทลื้อ และงานศึกษาที่สำคัญ ๆ ในส่วนสถาบันวิชาการ นอกจากบรรยายสรุปถึงสถาบันหรือองค์กรต่าง ๆ ยังเขียนถึงวารสารทางวิชาการและรายชื่อนักวิชาการคนสำคัญที่สังกัดองค์กรนั้น ๆ อาจารย์เจียได้แบ่งช่วงเวลาของสิบสองปันนาคดีศึกษาไว้เป็นสองช่วง คือสมัยก่อนจีนเปลี่ยนการปกครอง (ค.ศ.1950) และหลังเปลี่ยนการปกครอง การศึกษายุคบุกเบิก (ก่อน 1950) เริ่มต้นค่อนข้างจะช้า คือตั้งแต่ทศวรรษที่ 30 และระบุงานเขียนที่มีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งเป็นผลงานของนักวิชาการที่ได้ฝ่าฟันอุปสรรคด้านการเดินทางไปสำรวจภาคสนาม สัมผัสความเป็นจริงด้วยตนเอง ส่วนงานวิชาการหลังปี 1950 ท่านได้แนะนำโครงการทางราชการที่สำคัญ เช่น โครงการสำรวจสภาพสังคมและประวัติศาสตร์ไทลื้อสิบสองปันนา โครงการชำระจัดพิมพ์และแปลเอกสารไทลื้อ เป็นต้น เวลาเขียนถึงรายละเอียดของนักวิชาการและผลงาน ท่านได้แบ่งงานเขียนตามสาขาวิชาเป็นด้านประวัติศาสตร์ ด้านปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ด้านนิติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม ด้านภาษาศาสตร์ ด้านวรรณคดี ด้านศิลปะและหัตถกรรม ด้านสถาปัตยกรรม และด้านสภาพทั่วไป

ผู้เขียนยังวิเคราะห์จุดอ่อนและปัญหาของสิบสองพันนาคศึกษาว่าอยู่ที่อุปสรรคทางการเมืองในอดีตและความไม่เข้าใจอิทธิพลอารยธรรมอินเดีย ท่านได้เสนอให้มีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบมากยิ่งขึ้น และศึกษาอิทธิพลจีนโบราณต่อไป

สามทศวรรษไทศึกษากับไทยศึกษา: การศึกษาเปรียบเทียบสังคมและวัฒนธรรมไท โดย สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ (2543)

งานวิจัยชิ้นนี้แสดงพัฒนาการและเปรียบเทียบการศึกษาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าไทเผ่าต่าง ๆ ทั้งในไทยและต่างประเทศ โดยแบ่งการศึกษารอบ 30 ปีออกเป็น 4 ช่วงกว้าง ๆ โดยใช้เกณฑ์ทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ คือช่วงชนเขาได้เงาอิทธิชาตินิยมและเผด็จการทหาร (พ.ศ.2500-2516) ช่วงแสวงหาคำตอบที่หมู่บ้าน (2517-2525) ช่วงเปิดโลก เปิดเขตสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ (2526-2530) และช่วงปรับกระบวนการทัศน์ไทศึกษา (2531-ปัจจุบัน) รวมถึงผลงานที่น่าสนใจของนักวิชาการและกิจกรรมที่สำคัญ เช่น การประชุมหรือการสัมมนาทางด้านไทศึกษา

ผู้เขียนได้จำแนกแนวคิดเกี่ยวกับไทศึกษาออกเป็น 3 แนว คือแนวจารีต แนวมานุษยวิทยา และแนววัฒนธรรมชุมชน และพยายามชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างไทศึกษากับการศึกษาสังคมไทยในประเทศไทย (ไทยศึกษา) เช่น ผลกระทบที่การเมือง เศรษฐกิจมีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทดั้งเดิม ความสัมพันธ์ระหว่างไทกับเผ่าพันธุ์อื่นในภูมิภาคนี้ เป็นต้น

กว่าศตวรรษของไทศึกษากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก โดยสมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์ (2542)

ในบทความชิ้นนี้ได้มีการย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์การศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไทซึ่งบุกเบิกในยุคล่าอาณานิคมโดยมหาอำนาจตะวันตก เมื่อเวลาผ่านไปร้อยกว่าปีแนวคิดเกี่ยวกับไทศึกษาได้เปลี่ยนไปมากตามสถานการณ์ของสังคมโลกและสังคมท้องถิ่น

เมื่อระบอบอาณานิคมของชาติมหาอำนาจเดิมเริ่มล่มสลาย โลกแบ่งเป็นค่ายประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์ ทั้งช่วงสงครามโลกและสงครามเย็นสถานการณ์ไม่ได้เอื้อต่อการศึกษาชนเผ่าไทในประเทศไทยและอีกหลายประเทศในภูมิภาคถูกกระแสความคิดลัทธิชาตินิยมครอบงำ ซึ่งเป็น“ยุคมืด”ของไทศึกษา ช่วงหลังสงครามเย็น เนื่องด้วยการฟื้นฟูและพัฒนาของเศรษฐกิจ และการเปิดเสรีทางการเมืองในหลาย ๆ ประเทศในภูมิภาคนี้ ทำให้มีการศึกษาเกี่ยวกับคนไทยในประเทศอื่นมากขึ้น ไทศึกษาเริ่มได้รับความสนใจอีกครั้ง และมีขอบเขตการศึกษาที่ขยายกว้างขึ้น

3. หนังสือเล่มและบทความทางด้านไทศึกษาของนักวิชาการไทย

เนื่องจากมีเอกสารมากมายมหาศาล การศึกษาในส่วนนี้จึงให้ความสำคัญต่องานเขียนที่สื่อให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของแต่ละยุคสมัย เพื่อที่จะใช้ในการวิเคราะห์เบื้องหลังทางการเมืองและสังคมในไทย หรือนำไปเปรียบเทียบกับไทศึกษาในจีน เช่น *หลักไทย* ของขุนวิจิตรมาตรา (2506) *งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย* ของ หลวงวิจิตรวาทการ (2512) *กาเลหม่านไค* (2526) ของดร.บรรจบ พันธุเมธา เป็นต้น

1.3 แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ทฤษฎีหลักที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ทฤษฎีว่าด้วยองค์ความรู้ (theory of knowledge) ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดสองส่วน

1.3.1 องค์ความรู้กับสังคมและการเมือง

ในหนังสือ *The Nature of Knowledge* ของ D .A. Kemp ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้ไว้หลายประการ Kemp แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความรู้ทางสังคม (social knowledge) และความรู้ส่วนบุคคล (personal knowledge) ความรู้ส่วนบุคคลหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าความรู้ส่วนตัว (private knowledge) นั้นเป็นองค์ความรู้ที่อยู่ในจิตใจของปัจเจกชน และจะเกิดประโยชน์กับเจ้าของ (หรือโดยผ่านเจ้าของ) เท่านั้น ส่วนความรู้ทางสังคมหมายถึงองค์ความรู้ที่ครอบคลุมโดยสังคมหรือระบบสังคม จะเกิดประโยชน์กับสมาชิกสังคมทั่วไปอย่างอิสระและเสมอภาคกัน ในช่วงหนึ่ง ความรู้ทางสังคมทั้งปวงเคยเป็นความรู้ส่วนตัวของปัจเจกชนมาก่อน เพราะข้อคิดใหม่จะเกิดขึ้นเฉพาะในสมองของมนุษย์เท่านั้น และมีผลต่อความรู้ส่วนตัวของเจ้าของข้อคิด จะกลายเป็นความรู้ทางสังคม ก็ต่อเมื่อได้ผ่านการจำกัดความ (definition) ถูกบันทึกและใช้ประโยชน์กับสาธารณชน ในขณะเดียวกันความรู้ทางสังคมก็เป็นแหล่งความรู้ส่วนตัวที่สำคัญ ไม่มีปัจเจกชนคนใดสามารถได้ความรู้ทั้งปวงด้วยตนเอง ทุกคนต้องเรียนรู้จากระบบสังคมด้วย ความรู้ทางสังคมจึงถูกตีความและประยุกต์ใช้โดยปัจเจกชน⁸ มีปัจจัยหลายปัจจัยส่งผลกระทบไปยังกระบวนการสร้างและเข้าใจองค์ความรู้ เช่น ประสบการณ์ดั้งเดิม (previous experience) ความรู้ของเราขึ้นอยู่กับประสบการณ์ดั้งเดิม ถ้าเรามีโอกาสไปประสบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราก็มีโอกาที่จะสร้างความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งนั้น ประสบการณ์นี้อาจเป็นการรับรู้ เช่น ฟังหรืออ่านข้อความจากบุคคลอื่นก็ได้ ปัจจัยอีกอย่างหนึ่งคือกาลเวลา ความคิดเห็นของคนเราจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งอาจมองว่าเป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยอย่างแรกก็ได้ เพราะเมื่อเวลาผ่านไป

⁸ D A Kemp, *The Nature of Knowledge*, (London: Clive Bingley LTD, 1976), 25-29.

ปัจเจกชนได้ประสบการณ์ที่แตกต่างจากเดิมมากขึ้น ปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ตัวประกอบทางสังคม (social factor) สังคมพยายามกำหนดหรือส่งผลต่อองค์ความรู้ที่สมาชิกในสังคมได้รับ แต่ Kemp ก็ย้ำว่า ระบบสังคมมีหลายระดับ หลายลักษณะ เช่น รัฐเป็นหน่วยย่อยทางการเมืองของระบอบสังคม ผู้ประกอบการทางการค้า ช่างฝีมือและผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ อาจมีการรวมตัวในระดับวงกว้างหรือแคบก็ได้ หรือชนชั้นในสังคมก็อาจถูกมองว่าเป็นหน่วยย่อยของชุมชนที่พวกเขาสังกัดอยู่ก็ได้⁹

ตัวประกอบทางสังคมสำคัญ ๆ ที่ Kemp หยิบยกขึ้นมา รวมถึง ภาษา สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางการเมือง เป็นต้น ภาษาที่ใช้ในระบอบสังคมมีผลกระทบต่องานความรู้ ภาษาในที่นี้ไม่เพียงแต่หมายความว่าภายในระบอบสังคมจีน จะใช้ภาษาจีน ยังหมายถึงเนื่องจากระบอบสังคมของจีนและไทย (หรือจีนกลางกับชนชาติส่วนน้อย) มีความแตกต่าง จึงทำให้วงศัพท์และโครงสร้างรูปประโยคแตกต่างไปด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า คนโบราณได้ให้ความสำคัญแก่ความแตกต่างทางภาษาตั้งแต่เกือบสองพันปีก่อน เพื่อบันทึกวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวเยว่ เช่น ชาวเยว่อาศัยในบ้านใต้ถุนสูงซึ่งไม่มีในวัฒนธรรมจีนกลาง ผู้บันทึกจำเป็นต้องสร้างคำใหม่ขึ้นมาใช้ ในพงศาวดารของจีนยังมีการบันทึกเพลงชาวเยว่ตามการออกเสียงของภาษาเยว่ และแปลเป็นภาษาจีน นักภาษาศาสตร์สมัยปัจจุบัน ได้พิจารณาถอดแปลด้วยภาษาไทย และจึงพบว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ยังเป็นที่เข้าใจกันได้ หลักภาษาและการใช้ภาษาก็ตรงกับภาษาจ้วง-ไตในปัจจุบัน ภาษายังเคยถูกนักวิชาการตะวันตกใช้เป็นหลักฐานในการพิสูจน์ว่านานเจ้าเป็นอาณาจักรไท ตัวอย่างเหล่านี้อย่างน้อยทำให้สรุปได้ว่าภาษาทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างระบอบสังคมจีนกลางและชนชาติส่วนน้อย (ไม่ว่าอาณาจักรนานเจ้าเป็นของไทยหรือไม่ก็ตาม) เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่คนโบราณได้สังเกตตั้งแต่เมื่อสองพันปีก่อน สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ก็เช่นเดียวกัน ทำให้ภาษา วัฒนธรรม วิถีชีวิตในระบอบสังคมต่าง ๆ เกิดความแตกต่างไปด้วย ส่วนบทบาทของประวัติศาสตร์นั้นอยู่ที่การบันทึกองค์ความรู้ ทั้งข้อคิดและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การอธิบายประวัติศาสตร์ในระบอบที่ต่างกันจะเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน เหตุการณ์หรือบุคคลเดียวกันในประวัติศาสตร์ ถูกบันทึกด้วยวิธีการหรือผู้บันทึกที่ต่างกัน ก็จะมีโฉมหน้าที่แตกต่างกัน ข้อแตกต่างตรงนี้เป็นอิทธิพลหรือผลกระทบที่สังคมมีต่องานความรู้ ทั้ง ๆ ที่ข้อแตกต่างนี้อาจเกิดขึ้นโดยเจตนาของผู้บันทึกหรือไม่ก็ตาม ผู้บันทึกเองอาจไม่รู้ถึงอิทธิพลที่ตนได้จากระบอบสังคม หรือรู้อยู่แต่ใจว่าประวัติที่บันทึกนั้นเขียนให้ผู้อ่านบางกลุ่มโดยเฉพาะ แนวคิดนี้สามารถนำไปอธิบายปรากฏการณ์บางอย่างของไทยศึกษาในจีน เช่น บันทึกพงศาวดารจีน 25 ชุด ซึ่งเป็นบันทึกประวัติ

⁹ D A Kemp, *The Nature of Knowledge*, 85-99.

ศาสตร์ทางการ จัดทำโดยราชวงศ์ต่าง ๆ บันทึกต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์และจุดยืนของผู้ปกครอง บันทึกเกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อยในพงศาวดารจีนไม่ใช่เขียนขึ้นเพื่ออนุรักษ์ข้อมูลขั้นต้นเกี่ยวกับชนชาติส่วนน้อย แต่เป็นหลักฐานที่แสดงถึงพระบรมเชษฐาภาพ ว่าสามารถแผ่ขยายอิทธิพลอำนาจกว้างไกลเพียงใด ทรงปรีชาสามารถ ทำให้อนารชนนอบน้อมต่อตน เป็นต้น ส่วนบันทึกเอกชน นักเดินทาง หรือข้าราชการทั้งหลายที่เข้าสู่บริเวณที่อยู่อาศัยของชนชาติส่วนน้อย ก็ได้อิทธิพลจากสังคมเช่นกัน คือจะใช้จุดยืนของชาวฮั่น หรืออาณาจักรกลาง มองว่าตนเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ มีอารยธรรมเหนือกว่า เพราะฉะนั้นปัจจัยของผู้บันทึกและอิทธิพลทางสังคมเป็นสิ่งที่นักไทศึกษาจีนสมัยใหม่ต้องพิจารณาและวิเคราะห์ ตัวประกอบสุดท้ายคือการเมือง Kemp อธิบายว่า เมื่อเทียบกับตัวประกอบสามตัวแรก บทบาทของการเมืองอาจไม่ใช่เป็นแค่ผลกระทบเท่านั้น บางทีถึงกับเป็นการควบคุม (control) คนกลุ่มหนึ่งในสังคมพยายามกำหนดและควบคุมองค์ความรู้ที่ใช้ประโยชน์และเป็นของคนกลุ่มอื่น คนที่มีวุฒิภาวะที่จะดำเนินการควบคุมได้ก็คือผู้กุมอำนาจนั่นเอง¹⁰ ข้อคิดตรงนี้ในหนังสือว่าด้วย theory of knowledge อีกเล่มหนึ่ง คือ Knowledge and Politics ของ Roberto Mangabeira Unger ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้กับการเมือง ความเห็นของ Unger คือ ทฤษฎีว่าด้วยองค์ความรู้เป็นพื้นฐานของทฤษฎีทางการเมือง (political theory) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงการรวมกลุ่มเป็นสังคมของมนุษย์ การแสวงหาความรู้ถ้าสรุปเป็นความคิดทางการเมืองก็คือ เราสามารถรู้อะไรได้บ้าง? ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาสถานภาพด้านต่าง ๆ ในสังคม เช่น กฎหมาย เศรษฐกิจ รัฐบาล เป็นต้น¹¹ แนวคิดนี้บวกกับทฤษฎีของ Kemp สามารถนำมาอธิบายบทบาททางการเมืองที่มีต่อไทศึกษาในจีน เช่น แนวคิดหรือทัศนะเกี่ยวกับไทศึกษาในจีนสมัยยึดอุดมการณ์ (1950-1978) จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นวิชาการที่รับใช้ทุนนิยมแท้ที่จริงการโจมตีเช่นนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความถูกต้องหรือความผิดทางวิชาการซึ่งเปิดอภิปรายในวงวิชาการได้ และไม่เกี่ยวข้องกับวิธีการวิจัยที่ใช้เป็นแบบสังคมนิยมหรือทุนนิยมด้วยซ้ำ ที่แน่ชัดก็คือ แนวคิดหรือทัศนะนั้นเป็นภัยต่อการดำเนินนโยบายและความมั่นคงของรัฐบาลนั่นเอง ภายใต้อารยศาสตร์เช่นนี้ งานศึกษาถ้าไม่หยุดชะงักก็ต้องตกเป็นเครื่องมือของรัฐ ไม่มีทางเลือกที่ 3 นี่เป็นสาเหตุที่นักวิชาการไทศึกษาจีนกลุ่มหนึ่งสามารถเสนองานวิจัยที่มีกลิ่นไอทางการเมืองค่อนข้างจะเข้มข้น ในขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งต้องเงียบไปนานเป็นหลายสิบปี

¹⁰ D A Kemp, *The Nature of Knowledge*, 96.

¹¹ Roberto Mangabeira Unger, *Knowledge and Politics* (New York : Free Press, 1975).

อย่างไรก็ตาม ในการวิเคราะห์บทบาทของการเมืองที่มีต่อการไทศึกษาในจีน ต้องพิจารณาในสองระดับพร้อมกัน คือระดับการเมืองภายใน อย่างเช่นตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และระดับการเมืองระหว่างประเทศ เพราะภายใต้หัวข้อไทศึกษา จีนกับไทยเสมือนหนึ่งคู่กรณีที่เกี่ยวข้องกันและส่งผลต่อกันและกัน ช่วงที่จักรวรรดินิยมกำลังแผ่ขยายอิทธิพลในเอเชียอาคเนย์ ไทยเป็นประเทศเดียวที่ได้รับ ความเสียหายน้อยที่สุด ไม่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศตะวันตก กียังอันตรายในสายตาผู้ปกครองชั้นสูง ก็คือกระบวนการสร้างความรู้ศึกษาตินิยมของชาวจีนในสังคมไทยตั้งแต่สมัยการปฏิวัติของคร.ซุน ยัตเซ็น นโยบายของฝ่ายไทย จะพยายามลดบทบาทชาวจีนลงเพื่อจำกัดอิทธิพลของจีน ในด้านการปลูกฝังจิตใจ ก็ใช้วิธีการสร้างความรู้ศึกษาตินิยมในหมู่ชาวไทยเอง การแสดงออกทางวิชาการคือ รัชทัศนะจากนักวิชาการตะวันตก เรียบเรียงประวัติศาสตร์ไทยใหม่ว่าไทยเป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่และมีประวัติอันยาวนาน (แทนที่จะเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย) จีนถูกสร้างเป็นผู้รุกรานและศัตรู ทั้งนี้มีส่วนช่วยที่จะส่งเสริมการสร้างอคติหรือความรู้ศึกษาทางลบกับจีน เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ และฐานะ ผลประโยชน์ของผู้ปกครองเอง ส่วนจีนนั้นเป็นชนชาติที่มีประวัติยาวนาน ประชาชนผูกพันและภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษ ทัศนะไทศึกษาของฝ่ายไทยในช่วงนั้น ทั้ง ๆ ที่ไม่ถึงกับเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐบาลก็มิได้โดยตรงก็จริง แต่พิจารณาถึงสถานการณ์ในทศวรรษ 1930 ภายในประเทศ การเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์จีนกำลังทวีความรุนแรง และญี่ปุ่นได้คุกคามอธิปไตยและบูรณภาพของจีนด้วยการยึดแมนจูเรีย จึงเข้าใจได้ว่ารัฐมีท่าทีที่จะสนับสนุนไทศึกษาที่เป็นเอกลักษณ์ของจีน ไม่ว่าการได้ตอบทางวิชาการที่ดี หรือการจัดส่งข้าราชการและนักวิชาการไปศึกษาตามชุมชนชาวไทก็ดี กล่าวได้ว่าในจุดนี้ ปึงเจกชนกับรัฐมีผลประโยชน์ร่วมกัน

หลังจากจีนเปลี่ยนระบอบการปกครอง ไปอยู่ค่ายโลกคอมมิวนิสต์ ยังมีความรู้สึกจำเป็นที่จะให้วงวิชาการรับใช้การเมือง ทางด้านภายในประเทศ คือ ช่วยกำหนดนโยบายชนชาติส่วนน้อย และแผนการปฏิรูปให้เข้าสู่ระบอบสังคมนิยม ในด้านระหว่างประเทศ พยายามลบล้างภาพลักษณ์ที่เป็นลบต่อจีน เช่นปฏิเสชน่านเจ้าเป็นอาณานิคมไท ปฏิเสธไท (ไต) กับไทยเป็นชนชาติเดียวกัน ปฏิเสธชาติไทเคยอพยพสู่ทางใต้ เป็นต้น

หลังทศวรรษ 1950 ความขัดแย้งแตกแยกระหว่างคอมมิวนิสต์จีนกับฝ่ายสหภาพโซเวียต ทำให้จีนต้องคัดสนใจแสวงหาพันธมิตรใหม่ จึงหันหน้าเข้าหาประเทศโลกเสรี ซึ่งก็สอดคล้องกับความคิดของสหรัฐอเมริกาที่ต้องการให้จีนถ่วงดุลอำนาจด้วย ช่วงก่อนหลังปี 1970 เป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ สหรัฐฯ เริ่มติดต่อกับจีนอย่างไม่เป็นทางการ ไทยก็วิจารณ์จีนในทางบวกเป็นครั้งแรก จนในที่สุด จีนกับไทยได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูต บทบาทของวิชาการในการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมือง

ค่อย ๆ ลดลง หลังจากมีการแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้นำทั้งสองประเทศ ซึ่งเป็นการแสดงถึงท่าทีของ
รัฐแล้ว ทางด้านวิชาการ ก็ได้เกิดความร่วมมือกัน ประวัติศาสตร์ศึกษาในจีนจึงได้เปิดหน้าใหม่

1.3.2 การขยายตัวขององค์ความรู้ (the Growth of Knowledge)

D.A. Kemp ยังได้กล่าวถึงสาเหตุและกระบวนการขยายตัวขององค์ความรู้ Kemp บอกว่าเป็น
ลักษณะขององค์ความรู้ที่มีการขยายตัวโดยตลอด เขาสรุปว่า ความจำเป็นที่จะดำรงอยู่หรือความอยู่รอด
(survival) ของสังคมและปัจเจกชน และความอยากรู้อยากเห็น (curiosity) ของมนุษย์เป็นสาเหตุสอง
ประการแรกที่ทำให้เกิดการขยายตัวขององค์ความรู้

การขยายตัวขององค์ความรู้ไม่ได้หมายถึงการเพิ่มพูนเชิงปริมาณอย่างเดียว แต่หมายถึง
กระบวนการสะสมขององค์ความรู้ ในกระบวนการนี้ความรู้ใหม่จะพึ่งพิงความรู้เก่า แต่ในที่สุดจะนำ
การเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบความรู้ กระบวนการดังกล่าวทำให้ความรู้มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้มี
การแบ่งแยกสาขาวิชาในระดับย่อยลงไป¹²

แนวคิดนี้สามารถอธิบายพัฒนาการของการศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไท และวัตถุประสงค์ในการ
เข้าไปเกี่ยวข้องกับวงวิชาการของอำนาจรัฐ พัฒนาการไทศึกษาเป็นกระบวนการสะสมองค์ความรู้ทั้งใน
เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ข้อความการบันทึกที่ไม่ละเอียด ไม่เป็นระบบ และกระจัดกระจายตาม
หนังสือโบราณต่าง ๆ ได้ดึงดูดความสนใจของนักวิชาการรุ่นบุกเบิกให้มีการศึกษาอย่างเป็นระบบ จน
ในที่สุดสร้างขึ้นเป็นชุดความรู้ ชื่อเผ่าพันธุ์โบราณในยุคต่าง ๆ อาจเป็นแค่ชื่อเฉพาะในหนังสือโบราณ
เท่านั้น ไม่สามารถเกิดการเชื่อมโยงกันภายในได้ หากไม่มีการตั้งข้อสมมุติฐานเชิงวิชาการ ในช่วงทศ
วรรษ 1950 ถึงต้นทศวรรษ 1970 รัฐมีบทบาทมากในวงการไทศึกษา ก็เพื่อการดำรงอยู่ของตน เพราะ
เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นใหม่ ขาดความมั่นคง และต้องพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับการท้าทายที่มาจากภายนอก
เช่น ช่วงที่จีนเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ใหม่ ๆ ต้องเผชิญหน้ากับปัญหาหลาย ๆ ด้าน
ซึ่งคุกคามถึงความอยู่รอดของสังคม ปัญหาชนชาติส่วนน้อยก็เป็นหนึ่งในปัญหาดังกล่าว เช่น การศึกษา
ประวัติชนชาติไทของนักวิชาการชาวไทยและชาวตะวันตก ได้ส่งผลไปยังสังคมจีนอย่างน้อยสอง
ประการ หนึ่ง ทำร้ายความรู้สึกชาตินิยมและศักดิ์ศรีของชนชาติจีน เพราะตามผลวิจัยของไทศึกษาแล้ว
ชาติไทกลายเป็นเจ้าของแผ่นดินจีนในอดีต ส่วนชาวจีนเป็นแค่ชนเผ่าเร่ร่อนที่อยู่ทางภาคเหนือ จึงเป็น
เรื่องธรรมดาที่นักวิชาการจีนมองว่าเป็นภาระหน้าที่ของตนที่ต้องออกมาปกป้องศักดิ์ศรีของชาติด้วยวิธี
ทางวิชาการ อนึ่ง ทฤษฎีการอพยพลงสู่ทางใต้ ทำให้ชาวจีนได้ภาพลักษณ์ว่าเป็นผู้รุกรานในอดีต ย่อม

¹² D A Kemp, *The Nature of Knowledge*, 101-121

ส่งผลไปยังความสัมพันธ์จีน-ไทย ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น จึงไม่แปลกที่อำนาจรวมศูนย์อย่างจีนจะออกมากำหนดเส้นทางของวิชาการ

สาเหตุอีกข้อหนึ่งที่ Kemp กล่าวไว้ คือมีประชากรที่มีความรู้และความสนใจ (เฉพาะด้าน) เพิ่มขึ้น เช่น บันทึกละเอียดเกี่ยวกับชนเผ่าในหนังสือโบราณอาจเป็นความรู้ที่ถูกจำกัดในวงแคบ เช่น บัณฑิต นักวิชาการทางประวัติศาสตร์ ต่อมา สงครามระหว่างชาวฮั่นกับชนชาติส่วนน้อย (เช่นสงครามน่านเจ้ากับราชวงศ์ถัง) ทำให้ความรู้ส่วนนี้เผยแพร่และเป็นที่รู้จักกันกว้างขึ้น เพราะส่งผลกระทบต่อชีวิตของสามัญชนทั่วไป หลังจากนักวิชาการตะวันตกได้เรียบเรียงประวัติศาสตร์ชาติไทใหม่โดยอ้างอิงข้อมูลจากเอกสารจีนโบราณ ความรู้ส่วนนี้ถูกเขียนในตำรานักเรียนนักศึกษาของไทย ถูกแต่งเป็นเพลง ได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในสังคมไทย ในจีนก็เช่นกัน ช่วงทศวรรษ 1930 มีนักวิชาการไม่กี่คนสามารถเข้าถึงพื้นที่อาศัยของชาวไทในจีนตอนใต้ และมีงานเขียนออกสู่สายตาของผู้อ่าน ต่อมาเมื่อสถาบันวิจัย นักวิชาการทำการศึกษาเกี่ยวกับชาวไทมากขึ้น จนในที่สุด ความรู้ไทศึกษาไม่ใช่ความรู้เฉพาะของกลุ่มนักวิชาการเท่านั้น ความรู้ส่วนหนึ่งได้กลายเป็นความรู้ทั่วไปแล้ว

1.4 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.4.1 เพื่อประมวลและศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับไทศึกษาของนักวิชาการจีน ตั้งแต่ทศวรรษ 1930 ถึงทศวรรษ 1990

1.4.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบททางการเมืองและสังคมในยุคสมัยต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อไทศึกษาของนักวิชาการจีน เช่น ปักจี้อำนาจรัฐ ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับไทยในแต่ละช่วง นโยบายที่รัฐบาลใช้กับชนชาติส่วนน้อย เป็นต้น

1.5 ขอบเขตการวิจัย

งานศึกษาชิ้นนี้จะวิจัยกระบวนการสร้างองค์ความรู้ ทักษะและผลงานทางวิชาการสำคัญ ๆ ของนักวิชาการจีนตั้งแต่ทศวรรษ 1930 ถึงทศวรรษ 1990 จากหนังสือเล่มแรกเกี่ยวกับเชียงรุ่งคือ เซอหลี่ของหลี่ฟู่อี (1933) จนถึง ประวัติชาติพันธุ์วิทยาในจีน ของหวังเจี้ยนหมิน (1998) เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับไทศึกษา การศึกษาระบบชลประทานและการรักษาระบบนิเวศดั้งเดิมของคนไทสิบสองปันนา ของเกาลีซื่อ (1999) ส่วนบันทึกเกี่ยวกับชนเผ่าไทในพงศาวดารและเอกสารโบราณต่าง ๆ นั้น เป็นข้อความที่กระจัดกระจาย ไม่ถือว่ามีความเชิงวิชาการ แต่จะมีการสรุปและเรียบเรียงใหม่ในผลงานของนักวิชาการยุคปัจจุบัน ถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาประวัติศาสตร์ชนชาติไท งานวิชาการทั้งหมด จะ

วิเคราะห์โดยแบ่งตามยุคสมัย คือ ทศวรรษ 1930-1949 เป็นช่วงแรก นักวิชาการจีนเริ่มเข้าสู่พื้นที่อาศัยของชาวไทยกลุ่มต่าง ๆ เช่น ใต้คง เชียงรุ่ง เป็นต้น มีผลงานรุ่นบุกเบิกออกมา ช่วงที่สอง 1950-1978 จีนเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นสังคมนิยม การศึกษาชนชาติส่วนน้อยกลายเป็นเครื่องมือการดำเนินนโยบายของรัฐมากขึ้น แต่ได้จัดงานภาคสนามภายใต้การนำของรัฐ และงานทั้งหมดต้องหยุดชะงักลงในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม ช่วงที่สามคือ ปี 1979 ถึงปลายทศวรรษ 1980 ไทศึกษาในจีนได้รับการฟื้นฟู ผลงานเก่าส่วนหนึ่งได้จัดพิมพ์เผยแพร่ มีผลงานทางด้านประวัติศาสตร์และสังคมเสนอมามาก ช่วงที่สี่ คือทศวรรษ 1990 ไทศึกษาของจีนในยุคโลกาภิวัตน์เปิดกว้างขึ้นและเป็นเสรีมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ วิธีการศึกษาและมุมมองมีความหลากหลาย เป้าหมายการศึกษาเปลี่ยนเป็นวัฒนธรรม ผู้เขียนจะศึกษาวิจัยงานวิชาการที่สำคัญในแต่ละช่วงว่ามีข้อสรุปและทัศนะอย่างไรบ้าง และแนวคิดของเขาเกิดจากอะไร วิเคราะห์ทฤษฎีที่นักวิชาการนำมาใช้ในแต่ละช่วง เช่น ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ ทางมานุษยวิทยา และลัทธิวัตถุนิยมของมาร์กซ์ว่ามีข้อดีหรือข้อจำกัดอย่างไร รวมทั้งวิเคราะห์บริบททางการเมืองและสังคม เช่น อำนาจอรัฐ การเมืองระหว่างประเทศที่มีผลกระทบต่อวงวิชาการ ช่วยส่งเสริมงานวิชาการหรือเป็นอุปสรรคมากกว่า ในงานศึกษาชิ้นนี้ขอบเขตของไทศึกษาจะไม่รวมถึงงานวิชาการเกี่ยวกับกลุ่มฮั่นหรือกลุ่มอื่นในสาขาฮั่น-ตั้งตามทัศนะของนักวิชาการจีน แต่จะวิเคราะห์ถึงแนวคิดของนักวิชาการจีนในการแบ่งชนชาติส่วนน้อยและหลักการที่นักวิชาการจีนนำมาพิจารณาว่าชนชาติ (ชนกลุ่ม) ไตบ้างถือว่าเป็นไท เพราะเหตุใด

1.6 นิยามศัพท์และข้อตกลงทั่วไป

1.6.1 ชาติพันธุ์ศึกษา

ชาติพันธุ์ศึกษาแพร่เข้ามาในจีนตั้งแต่ต้นศตวรรษนี้ หลังจากนักวิชาการรุ่นแรกที่สามารถศึกษาทางด้านมานุษยวิทยากลับปฏิบัติการสอนและการสำรวจ การศึกษาทางชาติพันธุ์ได้กำเนิดขึ้นในวงวิชาการจีน ชาติพันธุ์ศึกษาหลังปี 1950 ต้องประสบความซบเซา ถูกทางการผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสาขาประวัติศาสตร์ หลังปี 1979 ชาติพันธุ์วิทยาได้รับการฟื้นฟูอีกครั้ง ชาติพันธุ์วิทยาหลังทศวรรษ 1980 เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า มานุษยวิทยาเชิงวัฒนธรรม บ่งถึงการเปลี่ยนแปลงของเป้าหมายการศึกษาที่เน้นหนักทางด้านวัฒนธรรม

1.6.2 ตระกูลภาษาไท

ทางภาษาศาสตร์จัดภาษาไทยอยู่ในตระกูลจ้วง-ต้ง สาขาจ้วงไท นอกจากภาษาไทยแล้ว ภาษาชนชาติส่วนน้อยที่อยู่ในจีนยังมีจ้วง ปู้อี้ ต้ง อ้ายเหล้า ลู่ย เหมานั้น หลี ที่อยู่นอกจีนมีไทย ถาว ฉาน ได๋นง มีเอกลักษณ์ว่า สระแยกเป็นเสียงสั้นเสียงยาว การเรียงลำดับคำบ่งบอกความหมายทางไวยากรณ์ มีลักษณะนามมากมาย คำนาม คำกริยา คุณศัพท์ คำวิเศษณ์ขยายได้ คำขยายมักอยู่ข้างหลังคำที่ถูกขยาย¹³ ไทกับจ้วงเป็นชนชาติที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด นักวิชาการจีนที่มีทัศนคติกว้างนั้นเห็นด้วยที่จัดจ้วงศึกษาในขอบเขตของไทศึกษา แต่ในทางปฏิบัติมีอุปสรรค ยังคงไม่มีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบมากนัก

1.6.3 ชนชาติไท

ชนชาติไทหรือไต จะหมายถึงหนึ่งในชนชาติส่วนน้อยที่อาศัยอยู่ในจีน ซึ่งแยกเป็นไทลื้อ ไทเหนือ ไทหย่า ไทพ่อง 10 กว่าสาขา ประชากรส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในแคว้นปกครองตนเองไท-จิงป๋อได้คง แคว้นปกครองตนเองสิบสองปันนา กิ่งมั่ว เมืองเลม ชินผิง หยวนเจียง และแถบลุ่มแม่น้ำจินชา (หรือแม่น้ำทรายคำ เป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำแยงซีเกียงตอนบน) ภาษาจัดอยู่ในกลุ่มจีน-ทิเบต ตระกูลจ้วง-ต้ง สาขาจ้วง-ไท¹⁴ เวลาหมายถึงคนไทกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่นอกจีน จะระบุให้ชัดเจนว่าเป็นกลุ่มใด

1.6.4 ไทศึกษา

ไทศึกษาในนัยแคบหมายถึงการศึกษาทางชาติพันธุ์ตามคำนิยามชนชาติไทที่วงวิชาการจีนกำหนดไว้ รวมถึงไทสิบสองปันนา ไทได้คงและไทกลุ่มต่าง ๆ ในกิ่งมั่ว หยวนเจียง ชินผิง และลุ่มแม่น้ำจินชา ในงานศึกษาชิ้นนี้การอ้างอิงผลงานวิชาการส่วนใหญ่อ้างตามคำนิยามดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีนิยามที่ใช้นัยกว้าง คือ รวมกลุ่มไทในต่างแดนหรือชาติอื่นในสาขาจ้วง-ต้ง หรือจ้วง-ไท

1.6.5 ชาวฮั่น-ชาวจีน

ชาวฮั่นเป็นชนชาติหลักของประเทศจีน เป็นชนชาติที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างชนชาติหวาเซียในยุคโบราณกับชนชาติอื่น ๆ ปัจจุบันเท่ากับ 93.3% ของประชากรทั้งหมด เคยมีการอพยพจากลุ่มแม่น้ำฮวงโหลงสู่ลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียงและแม่น้ำจูเจียง ขนานใหญ่ ปัจจุบันอาศัยอยู่ตามลุ่มแม่น้ำฮวง

¹³ คณะบรรณาธิการสารานุกรมฉื่อไห่, *สารานุกรมฉื่อไห่*, หน้า 1120

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 293

โท กลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง กลุ่มแม่น้ำจูเจียงและที่ราบซงเหลียว ภาษาอยู่ในกลุ่มจีน-ทิเบต ใช้ตัวอักษรแบบเดียวกันทั้งประเทศ มีประวัติที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นเวลา 4,000 ปี¹⁵

ส่วนชาวจีนนั้นเป็นคำนิยามทางการเมือง หมายถึงทุกชนชาติที่อยู่ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน รวมถึงชาวฮั่นและชนชาติส่วนน้อยอีก 55 ชนชาติด้วยกัน¹⁶

1.6.6 หลักการปริวรรต

เนื่องจากการศึกษาชั้นนี้มีข้อความที่อ้างอิงและแปลจากหนังสือหรือบทความภาษาจีนมากมายหลายแห่ง การแปลศัพท์เฉพาะ การถอดเสียงชื่อบุคคลและสถานที่จึงมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. ทางด้านสังคมศาสตร์ และชาติพันธุ์ศึกษา โดยเฉพาะทางลัทธิมาร์กซ์ ส่วนใหญ่ใช้คำแปลจากสิ่งตีพิมพ์ที่พิมพ์ในประเทศไทย ในกรณีที่มีคำแปลหลายอย่าง ผู้เขียนจะเลือกเอาคำแปลที่ใกล้เคียงกับความหมายภาษาจีนมากที่สุด แต่ไม่สามารถระบุที่มาของคำแปลในทุกแห่งได้

2. ชื่อบุคคลและสถานที่ ในส่วนที่เกี่ยวกับชาวฮั่น ถอดเสียงตามภาษาจีนกลาง ให้มีเสียงอ่านใกล้เคียงกับภาษาจีนกลางมากที่สุด ถ้าเป็นชื่อบุคคล ชื่อสถานที่ของกลุ่มชนชาวไท จะพยายามถอดตามภาษาไท หากไม่สามารถถอดได้ ก็ถอดตามภาษาจีน โดยระบุไว้ว่าถอดจากเสียงภาษาจีน บางครั้งเขียนเป็นคำไทก็ถือเป็นการตีความและถอดเสียงของผู้เขียนเอง

1.6.7 ข้อตกลงในการใช้ศักราช

เนื่องจากวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ต้องใช้เอกสารอ้างอิงภาษาจีนเป็นจำนวนมาก และการเทียบศักราชจีนกับระบบพุทธศักราชนั้นบางครั้งอาจก่อให้เกิดข้อผิดพลาดได้ จึงใช้ระบบคริสต์ศักราชในทุกแห่งที่ใช้คำว่า “ปี” ส่วนหนังสืออ้างอิงที่เป็นภาษาไทยนั้นจะเป็นระบบพุทธศักราช

¹⁵ คณะบรรณาธิการสารานุกรมฉือไห่, สารานุกรมฉือไห่, หน้า 996

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1589